

О.А. Чуваков,
*д.ю.н., професор кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*

«ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА» ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

До початку дев'яностих років минулого століття в законотворчій діяльності та у наукових дослідженнях з питань безпеки в Радянському Союзі і пізніше в Україні пріоритет віддавався державі. Найсамперед обговорювався захист державних інтересів за допомогою інститутів державної влади. Тому тоді цілком доцільне було використання терміну «державна безпека».

За період подальшого осмислення проблеми безпеки та у зв'язку з появою поняття національної безпеки термін «державна безпека» набув більш вузького значення і почав означати створення таких умов, які б забезпечували непорушність існуючого конституційного ладу, суверенітет і територіальну цілісність держави [1]. Однак викладена точка зору не є єдиною. Тому визначення поняття «державна безпека» вимагає більш глибокого осмислення.

Так, у коментарі за редакцією М. Потебенька і В. Гончаренка зазначено, що державна безпека України — стан захищеності корінних підвалин суспільства, державних інститутів, необхідних для виконання державою своїх функцій з управління загальнозначущими справами суспільства [2, с. 16].

У виданні за редакцією С. Яценка вказано, що державна безпека України — стан захищеності державної влади, суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності, спокою людей (народу), громадської злагоди, довкілля, національної і релігійної рівності [3, с. 111]. На відміну від викладеного у першому виданні, в основу останнього варіанта визначення покладено саме стан захищеності, тобто застосовано інший підхід.

У подальшому термін було доопрацьовано у коментарі до Кримінального кодексу за редакцією М. Мельника й М. Хавронюка, де дано таке визначення: державна безпека — це захищеність державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності України, її економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу, державної таємниці, правопорядку, державного кордону, життєво важливої інфраструктури та населення від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, а також від терористичних та інших особливо небезпечних зазіхань з боку злочинних організацій, груп чи осіб [4, с. 229].

Як зазначав А. Ніколаєв, посилення на розвідувально-підривному діяльності іноземних спецслужб має насамперед контррозвідувальний акцент, що не вичерпує забезпечення державної безпеки [5, с. 160]. Такий підхід закріплено законодавством України, відповідно до якого контррозвідувальна діяльність — спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки [6, с. 89].

Цікава (хоча дискусійна) думка щодо тотожного сприйняття за сучасних умов понять «державна безпека» і «безпека держави», висловлена С. Гордієнком, який запропонував такі визначення: безпека держави — це спроможність системи суспільних відносин (у політичній, економічній, війсьній, науково-технічній та інших важливих сферах діяльності суспільства), що безпосередньо пов'язана із забезпеченням оптимального функціонування її інститутів (насамперед державної влади), забезпечити безпеку держави, особи і суспільства за конкретного балансу їхніх життєво важливих інтересів; державна безпека — форма (різновид) національної безпеки, що передбачає спроможність держави забезпечувати стабільне функціонування державних та суспільних інституцій, а також стан їхньої захищеності від потенційних і реальних загроз [7, с. 119].

Заслужують також на увагу висновки А. Опальова про те, що поняття «безпека держави» і «державна безпека» не тотожні. Так, безпеку держави необхідно розглядати у поєднанні з такими поняттями, як безпека особи і безпека суспільства [8, с. 4]. А. Ніколаєв з цього приводу зазначає, що державну, військову, економічну і суспільну безпеку можна розглядати як складові загального поняття «безпека країни (держави)» [9, с. 153].

На наш погляд, такий підхід дає змогу системно розглядати поняття «державна безпека» і «забезпечення державної безпеки», зіставляти їх з іншими поняттями у сфері національної безпеки, сприяти теоретичному розв'язанню проблеми співвідношення національної і державної безпеки та їхньому забезпеченню.

Таким чином, поняття «державна безпека» може означати не тільки забезпечення безпеки держави, але і забезпечення безпеки країни в цілому. Таке тлумачення фактично було досить розповсюдженим з використанням даного терміну. Недоліком розглянутого терміну була відсутність згадування про забезпечення безпеки особистості. Тому прийнятий Законом «Про основи національної безпеки України» термін «національна безпека» більш точно виражає сутність досліджуваного явища, оскільки співвідносить безпеку не тільки з державою, але і з нацією в цілому (з її державними і недержавними структурами, інтересами населення). Даний закон розглядає державу у формі збірного образу у вигляді систем державних органів, державних інститутів, громадських організацій і об'єднань громадян. Держава, діючи через органи законодавчої, виконавчої і

судової влади, забезпечує безпеку громадян на території України і за її межами. Держава також забезпечує правовий і соціальний захист громадянам, суспільним і іншим організаціям і об'єднанням, які сприяють забезпеченню безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. // Офіційний Вісник України. — 2003. — № 29. — Ст. 1433.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Під загальною редакцією М.О. Потєбенька, В.Г. Гончаренка. — К.: «Форум», 2001. — ч.2. — 984 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. — 2-ге вид., перероблене та доповнене / Відп. редактор Яценко С.С. — К.: «А.С.К.», 2003. — 968 с.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. — 3-тє вид., перероблене та доповнене / За редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: «Атіка», 2004. — 1061с.
5. Труды Высшей школы КГБ СССР. — 1987. — № 39. — С. 160.
6. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 12. — Ст. 89.
7. Гордієнко С.Г. Сутність та зміст поняття «державна безпека» // Стратегічна панорама. — 2003. — № 2. — С. 114-120.
8. Опалев А.В. О некоторых базовых категориях теории обеспечения национальной безопасности // Вестник Российской академии естественных наук. — 2004.— № 3. — С. 4-8.
9. Труды Высшей школы КГБ СССР. — 1987. — № 39. — С. 153.

Г.Л. Шведова,

**к.ю.н., доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Київського національного торговельно-економічного університету**

КОРУПЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОШИРЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Ознайомлення з міжнародними угодами, які було спрямовано на протидію торгівлі людьми, дало можливість зробити висновок про те, що торгівлю людьми вперше було засуджено на міжнародному рівні лише на початку XIX століття. З того часу до сьогодні було укла-